

Od spojeneckého vylodění v Normandii uplyne 80 let. V „Den D“ bude z VHÚ vysílat ČT24

31.5.2024 - Jiří Rajlich | Vojenský historický ústav Praha

Ještě na počátku roku 1944 však situace hlavního, nejsilnějšího a nejnebezpečnějšího protivníka, nacistického Německa, nevyhlížela - přinejmenším opticky - tak katastrofálně.

Ačkoli v minulém roce muselo opustit severoafrické bojiště a odpadl i jeho dosavadní italský spojenec, dosud kontrolovalo rozsáhlé prostory evropského kontinentu. V západní Evropě a ve Skandinávii ovládalo prakticky všechny své zisky z let 1940 a 1942 a na Balkáně většinu území, podmaněných roku 1941. Navzdory řadě porážek, utrpených na východní frontě, stále svíralo Leningrad a bojovalo ještě hluboko v Bělorusku, na Ukrajině a na Krymu. Ačkoli jeho jižní spojenec loni kapituloval, v Itálii se Německu poměrně úspěšně dařilo zadržovat spojenecká vojska napříč Apeninským poloostrovem.

O několik měsíců později se však leccos změnilo. Na konci roku 1944 bojovali Spojenci již na severu Itálie a jak na Západě, tak i na Východě se bojovalo již na vlastním území Německa, od něhož se mezitím odvrátila většina jeho dosavadních spojenců a přešla do protivníkovy táboře.

Dlouhé přípravy operace OVERLORD

K patrně nejpodstatnějšímu válečnému zvratu došlo v průběhu války v západní Evropě. Britové ústy svého premiéra, Winstona S. Churchilla, preferovali spíše útok na „měkký podbřišek“ Evropy. Nakonec však zvítězila strategie založená na zasazení rozhodného úderu německým ozbrojeným silám v západní Evropě, prosazovaná Američany, považujícími Středomoří za vedlejší bojiště.

O prioritách dalšího britsko-amerického postupu ve válce proti mocnostem Osy jednali Winston Churchill s Franklinem D. Rooseveltem a zástupci Spojeného výboru náčelníků štábů na konferenci, konané ve dnech 14. – 26. ledna 1943 v marocké Casablance. Vedle projednávání dalšího spojeneckého postupu ve Středomoří byl hlavní důraz položen na přípravu vylodění v severní Francii. Ve Velké Británii se zatím měla soustřeďovat americká vojska včetně strategického letectva a v nejbližší době měla být zahájena tzv. kombinovaná bombardovací ofenzíva, tedy systematické a masivní, denní i noční bombardování Německa za účelem rozvrácení jeho hospodářství, podlomení morálky a přípravy podmínek pro invazi do Evropy. K vypracování vlastních plánů invaze byl pak 23. dubna 1943 zřízen britsko-americký tým, vedený britským generálporučíkem Frederickem E. Morganem. Pro generála a jeho tým se vžilo označení COSSAC (Chief of Staff to the Supreme Allied Commander – náčelník štábu spojeneckého vrchního velitele).

První praktické pokyny pro plánování invaze byly stanoveny ve dnech 12. – 25. května 1943 na washingtonské konferenci nejvyšších představitelů vlád USA a Velké Británie. Mezitím pokračovaly práce COSSAC. Po dlouhých diskusích v týmu CASSAC bylo pak 28. června dosaženo shody o prostoru vylodění. Mělo se jednat o oblast mezi městem Caen a poloostrovem Cotentin. Bylo třeba vyřešit celou řadu technických otázek, spojených s operací podobného rozsahu, a překlenout britsko-americké názorové difference ohledně způsobu její realizace.

První varianta plánu vypracovaného gen. Morganem a jeho skupinou byla prezentována na konferenci Churchilla a Roosevelta, kteří se ve dnech 14. – 24. srpna 1943 setkali v Quebecu.

Spojený výbor náčelníků štábů plán nakonec přijal a potvrdil termín zahájení operace, stanovený předběžně na 1. květen 1944. S rozhodnutím quebecké konference byla na schůzce ministrů zahraničí Velké Británie, USA a SSSR, konané od 19. do 30. října 1943 v Moskvě, seznámena sovětská strana.

Ve dnech 22. – 26. listopadu 1943 se v Káhiře konala další schůzka Churchilla s Rooseveltem. Zde měla být dohodnuta konečná verze plánů, verze, jež bude předložena maršálu Stalinovi na nadcházející konferenci „Velké trojky“ v Teheránu. Ta proběhla ve dnech 28. listopadu – 1. prosince 1943, termín zahájení operace OVERLORD – kolem 1. května 1944 – byl potvrzen a dále byla řešena koordinace akcí západních spojenců a Rudé armády.

Churchill, Roosevelt a Spojený výbor náčelníků štábů se pak znovu sešli v Káhiře ve dnech 4. – 6. prosince 1943. Vedle jiných problémů projednávali opět přípravy vylodění a současně bylo rozhodnuto o tom, že velitelem vojsk, vyčleněných pro invazi do Francie, bude jmenován americký generál Dwight D. Eisenhower.

Posledního dne roku 1943 konferovali Eisenhower a britský generál Bernard Montgomery, jenž byl mezitím vybrán za velitele 21. skupiny armád, odpovědné za vytvoření a udržení předmostí, s Churchillem v Marrákeši. Britský ministerský předseda je seznámil s plánem invaze, který vypracoval COSSAC. Oba měli řadu připomínek a v následujících měsících byl plán přepracován dle jejich návrhů: provést útok většími silami a na širší frontě.

V době, kdy se Eisenhower a Montgomery ujímali svých funkcí, bylo již zřejmé, že původně plánované datum vylodění nebude moci být dodrženo. Na vině byla nutnost zajistit dostatečné množství výsadkových plavidel a další problémy, spojené s tak bezprecedentně obrovskou operací. Ačkoli Eisenhower by dal přednost zahájení v květnu, aby získal ještě v roce 1944 co nejvíce času k rozvinutí bojových akcí, byl nyní nucen požádat Spojený výbor náčelníků štábů o měsíční odklad. Spojený výbor vyslovil v průběhu března 1944 svůj souhlas s odkladem na počátek června 1944.

Charakteristickým rysem příprav invazní operace byla – kromě rozsáhlých zastíracích opatření k utajení přesného místa vylodění – také aktivita spojeneckého letectva. To už dlouho před invazí prakticky získalo nadvládu ve francouzském vzdušném prostoru, získalo podrobné informace o obranných postaveních na pobřeží a v předvečer invaze rozbilo protivníkovu radiolokační síť včasné výstrahy.

Ke svému vylodění Spojenci nezvolili zdánlivě nejvýhodnější místo, tedy nejbližší pobřeží Calaiské úžiny, kde byla umístěna přibližně polovina německých sil. Volba padla na vzdálenější ploché pláže Seinské zátoky v Normandii, mezi poloostrovem Cotentin a městem Caen, kde německé velení nepovažovalo invazi za příliš pravděpodobnou. Tento kalkul, navíc podpořený rozsáhlou dezinformační kampaní, vyšel. Dokonce ještě několik dní po zahájení invaze se Hitler domníval, že v Normandii jde jen o manévr k odpoutání pozornosti a proto tam nedovolil včas přesunout svazky, zejména pak tankové, dislokované v prostoru Pas-de-Calais.

Stručně o průběhu operace OVERLORD

K provedení invaze měl vrchní spojenecký velitel generál Dwight D. Eisenhower k dispozici vojska 21. skupiny armád, které velel britský generál Bernard L. Montgomery. V jejím prvním sledu byla americká 1. armáda a britská 2. armáda, ve druhém sledu pak kanadská 1. armáda. K rozvíjení eventuálního úspěchu byla předurčena americká 3. armáda, která tvořila zálohu vrchního velitele spojeneckých sil.

Podle plánu se předpokládalo, že v Den D+20 bude v Normandii 26 divizí, D+35 již 31 divizí a D+90

celkem 39 divizí, z toho 20 amerických, 14 britských, 3 kanadské, 1 francouzská a 1 polská. Převahu mělo zajišťovat přes 5000 dopravních a výsadkových lodí, které chránilo 6 bitevních lodí, 22 křižníků, 93 torpédoborců aj., a téměř 11 000 bojových letadel, proti nimž mohlo německé velení nasadit jen asi 350 bojeschopných strojů. Situace protivníka nebyla na uspokojivé úrovni i v dalších ohledech. Větší část německých divizí nebyla na plných stavech, neměla dostatek dopravních prostředků a pro naprostou nadvládu Spojenců ve vzduchu prakticky nemohla provádět ve dne větší přesuny.

Příprava invaze, která byla do té doby největší takovou operací všech dob, byla provedena velmi systematicky a s velkou dávkou kreativity. Dva umělé přístavy z betonových kesonů, které byly poté sestaveny, umožňovaly přísun těžké techniky po dobu, než se Spojenci zmocní přístavních měst. Na dno Lamanšského průlivu bylo položeno potrubí pro přísun benzínu, později dále rozvětvené, takže vzniklý systém umožnil vést pohonné hmoty z Britských ostrovů k jednotlivým úsekům fronty.

Nástup nepříznivého počasí počátkem června 1944 posílil u německých špiček na Západě dojem, že nebezpečí invaze není akutní. Touto prognózou byl uklidněn i polní maršál Erwin Rommel, známá „liška pouště“, nyní velitel skupiny armád B (7. a 15. armáda), zodpovědný za obranu Francie a Belgie. Ráno 5. června opustil Paříž a odjel do Německa. Chtěl strávit den v rodinném kruhu ve své vile u Ulmu a šestého chtěl pokračovat do Berchtesgadenu na schůzku s Hitlerem. Mínil využít své výsady polního maršála, který má ve führerově hlavním stanu vždy otevřené dveře, a požádat ho o přemístění 12. tankové divize SS do oblasti St. Lô - Carentan, tedy do míst, kde se měli Spojenci skutečně vylodit.

Také vrchní velitel na Západě, jemuž podléhala jak Rommelova skupina armád B, tak i jihofrancouzská skupina armád G, polní maršál Gerd von Rundstedt, byl zprávami meteorologů uklidněn. Před polednem 5. června odjel ze svého velitelství na zámku St. Germain-en-Laye u Paříže do své oblíbené restaurace na oběd. Zřejmě by mu zhořkl v ústech, kdyby věděl, že neklidnými vodami Lamanšského průlivu se k Normandii, tam, kde to nepředpokládal, prodírá obrovská invazní armáda 176 000 mužů tisínicích se na více než 4 000 výsadkových lodích, chráněných 700 válečnými plavidly. Na jejich bezprostřední podporu bylo uvedeno do bojové pohotovosti téměř 11 000 letadel. Také první úder měl přijít ze vzduchu.

Již v 01.30 ráno 6. června 1944, pět hodin před vyloděním, celkem 2632 spojeneckých čtyřmotorových bombardovacích letounů zahájilo systematické, několikahodinové bombardování německých pobřežních baterií na francouzských březích. Mezitím z celkem 1895 dopravních letounů seskočilo a na 867 kluzácích dosedlo v Normandii celkem 23 000 výsadkářů. Britská 6. vzdušná výsadková divize dopadla do údolí řeky Orne a americké 82. a 101. divize na šíji Cotentinského poloostrova. Parašutisté vstoupili do bojů jako první a útokem z týlu oslabili obranu Atlantického valu. Současně zabezpečili křídla spojeneckého invazního předmostí.

Vlastní vylodění začalo v 06.30 za mohutné palebné podpory válečných plavidel. Americká 1. armáda přistála v ústí řeky Vire. Na úseku UTAH zaútočil VII. sbor a na OMAZE V. sbor. Britská 2. armáda se vylodila mezi městy Bayeux a Caen. Na pláži GOLD vedl útok XXX. sbor a na úsecích JUNO a SWORD útočil I. sbor. Přestože se hned v prvních minutách rozpoutaly krvavé a nelítostné boje s překvapenými německými jednotkami, Spojencům se podařilo uchytit se na pobřeží. Přestože zejména na OMAZE utrpěly vylodující se americké jednotky těžké ztráty, zpátky do moře se je protivníkovi zatlačit nepodařilo.

Prvního dne se vylodilo celkem pět divizí s částí tankových a technických formací. Přes místní německé protiútoky, zejména tankové skupiny West, bylo několik dosud oddělených předmostí do 10. června spojeno v souvislý pobřežní pás o šířce 90 km a hloubce až 20 km. Na něj rychle přibývaly další spojenecké svazky. Německé velení přemístilo do Normandie dalších osm divizí (z toho tři tankové), těžké boje se vedly o Caen, kam vedl německý protiútok. K 12. červnu bylo na

francouzském pobřeží již 320 000 mužů, 54 000 vozidel a 100 000 tun válečného materiálu. Americká vojska prorazila na západ, odřízla na poloostrově Cotentin 40 000 německých vojáků a 26. června se zmocnila prvního významného francouzského přístavu – Cherbourgu.

Přestože následující silné bouře ztížily zásobování vyloděných vojsk a omezily možnosti nasazení letectva, spojenecké síly stále rostly. Pátého července se v Normandii vylodil již miliontý spojenecký voják. V polovině měsíce spojenecké síly vzrostly na třicet pěších a třináct tankových divizí a koncem července zahájily průlom nepřátelské obrany u Avranches. Do průlomu byly nasazeny čerstvé americké jednotky, jimž se po manévru podařilo 20. srpna 1944 obklíčit značné německé síly u Falaise, kde bylo zničeno deset německých divizí.

Po ústupu od Falaise už nebyla německá vojska schopna klást vážný odpor a mohl následovat spojenecký postup k Seině. Po novém vylodění Spojenců (deset divizí) v jižní Francii 15. srpna byl zahájen německý generální ústup z francouzského vnitrozemí, korunovaný 25. srpna osvobozením Paříže. V polovině září 1944 již postup spojeneckých armád dosáhl linie Belfort – Nancy – Metz – Luxembourg – Lutych – Antverpy – Gent. V té době již bojovaly ve Francii na dva milióny spojeneckých vojáků.

<https://www.vhu.cz/od-spojeneckeho-vylodeni-v-normandii-uplyne-80-let>